

УДК 37:262.1

Г.М. РОЗЛУЦЬКА,
*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДУХОВЕНСТВА У ЗАКАРПАТТІ (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XIX СТОЛІТТЯ)

У статті проаналізовано процес розвитку освіти духовенства у Закарпатті в період з кінця XVIII ст. до початку XIX століття. Розкрито організаційно-методичні засади функціонування навчальних закладів різного типу для підготовки духовенства. Виявлено регіональні особливості підготовки закарпатського духовенства.

Ключові слова: духовенство, освіта, регіональні особливості підготовки, Закарпаття.

Постановка проблеми. Спільність європейського наукового та освітнього простору спонукає до вивчення позитивних прикладів у справі теологічної освіти. В університетах з десятки найкращих у світі (Гарвард, Принстон, Сорбонна) діють факультети, на яких здійснюється підготовка богословів та проводяться наукові дослідження. В Україні створена можливість надання повного циклу освітньої та наукової богословської підготовки. Включення «Богослов'я» у перелік спеціальностей (постанова ВАК від 8 червня 2010 р.), за якими проводиться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів не викликало схвалення в колах українських науковців. Дискусії викликає визнання теології (богослов'я) повноцінною складовою гуманітарної науки. Разом з тим українське суспільство вимагає освічених духівників, готових до виконання обов'язків в умовах сучасних суспільних трансформацій. Розв'язанню означених суперечностей може сприяти регіональний історико-педагогічний досвід. Зацікавлення викликає Закарпаття, як регіон географічно розташований у центрі Європейського континенту, на перетині культур Сходу та Заходу з багатовіковими традиціями співпраці з європейцями та традиціями безконфліктного проживання представників різних конфесій, етнічних груп та політичних орієнтацій.

Аналіз останніх досліджень. Проблема підготовки духовенства перебуває у колі міждисциплінарних досліджень вітчизняних учених, з-поміж яких: Ю. Земський (римо-католицьке), Р. Шеретюк, І. Комар, А. Ткачук, Ю. Щербяк (греко-католицьке), О. Буровський, В. Денисенко, В. Меша, Г. Саган, Г. Степаненко, О. Тригуб (православне), О. Вітрицька (іудейське) та ін. Регіональні особливості розвитку духовного виховання та освіти порушується у ряді праць: Л. Трепляк (Волинь), К. Якуніна (Рівнинщина), Д. Кузовенков (Одещина), В. Борщевич, Г. Махорін, О. Тригуб (Херсонщина), О. Колесник, Я. Крапивного, Г. Полієнко (Чернігівщина) та ін. Важливими для нашої роботи є здобутки дослідників історії церкви у Закарпатті: Ю. Данильця, Р. Офіцинського, В. Фенича, Д. Штерр, представників духовенства – О. Барана, С. Паппа, А. Пекаря та ін.

Формулювання мети. Метою статті є аналіз розвитку освіти духовенства у Закарпатті в період з кінця XVIII століття до початку XIX століття. Відповідно до мети визначено такі завдання: 1) розкрити організаційно-методичні засади функціонування навчальних закладів для підготовки духовенства; 2) виявити характерні ознаки та регіональні особливості розвитку освіти закарпатського духовенства.

Виклад основного матеріалу. У досліджуваний період на територію 13 жуп (районів) Мадярської Країни (Закарпаття) поширювалась державна влада Австрійської імперського двору та місцева влада угорських феодалів. За свідченням перших статистичних даних, місцеве населення представляли українці (русини) вірники християнства візантійського обряду [7, с. 107–109]. Церковне керівництво здійснював латинський римо-католицький архієпископат, що знаходився в угорському місті Егер. Існувала ситуація, коли влада і місцеве населення мали протилежні погляди на культуру, віру, освіту, мову, звичаї, традиції та ін.

Відповідно до рішення церковного Тридентського Собору (1545–1563 рр.) відповідальність за формування освіти духовенства покладено на єпископів. Своїми силами кожна єпархія забезпечувала навчання духовенства. Технології відбору, навчання та висвяти духовенства визначав «Архиєрикон», у якому рекомендувалось майбутнім духівникам приймати участь у церковних практиках, вчити богословські тексти та формувати морально-духовні якості. Утвердилась гнучка система підготовки духовенства, складовими якої були прислугування у церкві, для дітей священників - навчання вдома або у монастирях. Після відбору достойних та складання висновку, оцінки духовно-морального стану кандидата єпископ проводив висвячення та призначав на службу. У результаті тогочасне закарпатське духовенство славилось неуктвом, розпустою та хабарництвом [6, с. 9].

Рівень освіченості духовенства викликав занепокоєння місцевої еліти. Жупан Ужанської жупи граф Г. Другет (1568 р.) розпорядився провести інспекцію підготовки духовенства. У результаті проведеної перевірки встановлено низький рівень освіченості духовенства. Егерський архієпископат, для виправлення ситуації пропонував відправляти молодь на навчання в уже діючі угорські навчальні заклади. Представники Егерського архієпископату сподівались таким чином поширити просування католицизму серед закарпатців, що в угорських католицьких семінаріях відбудеться окатоличення та денационалізація української молоді. Враховувались і економічні перспективи, адже для навчання духовенства надавалась фінансова підтримка держави та меценатів, якою розпоряджалась єпархія, якій підпорядковувался навчальний заклад.

Правові основи для організації навчальних закладів для підготовки закарпатського духовенства були створені умовами Ужгородської церковної унії (1646 р.). Згідно з цією унією було збережено східний обряд, Мукачівська єпархія отримала право вибору єпископа, який затверджувався і на пряму підпорядковувался Папі Римському а греко-католицьке (уніатське) духовенство зрівнялось з римо-католицьким у привілегах та обов'язках. Постанови Сатмарського Собору (1690 р.), зобов'язували священників до отримання фахової освіти перед висвяченням. Про необхідність якісних змін в освіті духовенства зазначалось у рішеннях Замойського собору (1720 р.), який рекомендував створювати навчальні заклади для підготовки духовенства в кожній єпархії. Проте потреба в освіті духовенства наштовхувалась на відсутність фінансування.

Першим етапом у створенні освітніх закладів для підготовки духовенства у Закарпатті стало відкриття богословських шкіл. Організацію богословського навчання започаткував Мукачівський єпископ М. Ольшавський (1743–1767 рр.). Освіта духовенства в Егерській богословській школі не влаштувала М. Ольшавського тим, що навчання в ній проводилося латинською, угорською мовами і призводила до того, що коли духівник приходив на парафію, де переважало українське населення, він не міг проводити службу, катехизацію чи бесіду доступною для парафіян мовою, тому що сам не володів нею. В українських місцевих юнаків після навчання в угорських освітніх закладах вироблялося зневажливе ставлення до рідної культури, вони винародовлювалися.

Не отримавши державного фінансування, на власні кошти на єпархіальній ділянці землі єпископ М. Ольшавський розпочав будівництво приміщення Мукачівської богословської школи, яке тривало з 1744 року по 1748 рік. Навчальний процес розпочався в 1744 році у недобудованій школі. Одночасно із Мукачівською богословською школою єпископ М. Ольшавський організував богословські заклади для навчання духовенства у населених пунктах: Марія Повчі, Надь Бані, Марамрош-Сигеті, Турці, які готували духовенство для румунських, угорських, словацьких територій вірників Східної церкви [2, с. 37].

В богословських школах навчальний процес організовували за зразком єзуїтських шкіл, основною відмінністю було знання русинської (української) мови. Єпископ М. Оль-

шавський розробив правила вступу в «Установленії» (1758 р.). Вивчення теологічних дисциплін та духовних текстів складалось із двох частин: зранку вивчення нового матеріалу - від 8 до 10 години та закріплення – після обіду з 2 до 4 години. В одному навчальному приміщенні навчали майбутніх дяків а в іншому – претендентів у священники. Навчальний рік розпочинався восени, іспити та висвячення – на весні. Починаючи з 1757 р., термін навчання збільшився до 3 років. Організаторські здібності та освіта М. Ольшавського (доктор філософії, Тирнава, 1717 р.) сприяли в успішному керівництві школою. В 1756 р. кількість учнів Мукачівської школи зросла до 80 юнаків, а в 1760 р. – становила 175 учнів.

В навчальних закладах юнаки мали можливість отримати освіту двох рівнів – дяка або священника. Як і в єзуїтських школах, на першому етапі вивчали «тривіум»: читання, письмо та арифметику. На другому – здійснювали фахову підготовку: вивчали богословські науки. Основними предметами на другому ступені навчання були моралістика або казуїстика (практичне богослов'я), вивчали Святе письмо, тлумачення книг Євангелія, життєдіяльність апостолів та латинську і німецьку мови. Основними методами навчання були лекції, дискусії, доповіді, розповіді та бесіди. Викладачі начитували лекції, учні конспектували, заучували матеріал напам'ять і відтворювали при індивідуальному опитуванні або в групових дискусіях. Групи очолювали кращі учні – «колесники» (в єзуїтів – декурій), які визначали прогалини у знаннях товаришів і відмічали у класній книзі. На підставі їх даних подальшу перевірку знань здійснювали викладачі. До лекцій школярі попередньо опрацьовували матеріал, робили конспект і вивчали напам'ять.

Важливою складовою підготовки богословів була практика. Учні брали участь у недільних богослужіннях у ближніх церквах, а з часом збудували спеціальні церкви для потреб богословів, у яких на рівні з міськими храмами надавався повний спектр духовних послуг не тільки учнівсько-викладацькому колективу богословських навчальних закладів а й усім прихожанам церкви. Одним із видів богословської практики було підготувати зміст та виголосити недільну проповідь у церквах Мукачєва, Росвигова, Підгірянах та Підгороді. Крім служіння у церкві учні шкіл проводили катехизації дітей та дорослих, брали участь в усіх інших церковних обрядах. Зазначимо, що поширеною була така практика, що викладачі поєднували учіння з священницькими обов'язками. Відповідно практичні вправлення школярів відбувались під контролем наставників.

Однією із суттєвих проблем в організації освіти богословів була відсутність досвідчених викладацьких кадрів. В основному до учіння залучали молодих випускників європейських богословських семінарій, які погано володіли народною мовою. Вони могли викладати тільки ті предмети, які потребували знань латинської або німецької мови. Учіння румунського духовенства вимагало знання від викладача знань румунської мови. Проте найбільше зусиль вимагало створення методичного забезпечення навчального процесу. Довелося створювати відповідні навчальні книги та підручники народною тобто церковнослов'янською мовою з елементами місцевої говірки, яка на той час ідентифікувалась як літературна мова.

У навчальному процесі використовували підручник догматичного або теоретичного богослов'я створений єпископом Й. де Камелісом. Підручник для морального практичного богослов'я розробив єпископ Г. Бізанці. За твердженням А. Пекаря, книга являла собою типову тогочасну казуїстику, тобто практичний катехизм, призначений для навчання в єзуїтських школах. На українську мову його перекладено Київським митрополитом Левом Кішкою і видруковано у Тирнаві (1727 р.) для українського духовенства [5, с. 133]. Для навчання латинської мови М. Ольшавський розробив підручник «Начало письменъ къ наставленію на латинскомъ языкъ» (Тирнава, 1746 р.) [2, с. 240]. На основі конспектів лекцій і нотаток професорів та студентів Мукачівської богословської школи під керівництвом отця Васюника створено рукопис «Кормило віри» (1779 р.) розміром 500 аркушів, який також використовували у навчальному процесі [3, с. 38].

Важливою складовою освіти богословів було формування моральності. На думку М. Ольшавського, випускник школи повинен синтезувати здобутки навчання релігії, культури з головними християнськими добродіями – працелюбністю, терпінням, правдивістю, стриманістю, щирістю, безкорисливістю тощо. Вагоме значення надавалось формуванню вищих моральних почуттів, які виявляються у ставленні до оточуючих, відображають суспільну активність, а саме: любов до ближнього, товариськість, самовідданість та найви-

щий рівень – патріотизм. Рівень сформованості моральних якостей зазначали у щоденнику учня. Оцінювались здібності до професійної діяльності: спів, майстерність проведення церковних ритуалів, особливості спілкування.

Випускні іспити були надзвичайно важкими, і не завжди учні їх успішно складали з першого разу. Учні, які не освоїли зміст навчання за регламентований час, залишалися на повторний курс. Джерельна база свідчить про те, що більшість богословів навчались замість регламентованих 2 а потім 3 років – 5, але були і такі, що потребували 10 років і 12 років навчання. Успіхи у навчанні, моральність та здібності учнів враховувались при допуску до висвячення. Траплялися випадки, коли кандидати не отримували висвячення в школі і висвячувались за хабар у інших єпископів. Такі учні, висвячені без випускних іспитів, позбавлялись усього майна, не отримували призначення на парафію або відправлялись на службу в імператорське військо [2, с. 240].

Таким чином, в умовах відсутності власної держави, незважаючи на національно-релігійні утиски єпископом М. Ольшавським було закладено перший ступінь богословської освіти. Визначальною особливістю богословських шкіл, організованих у Мукачеві, Марія Повчі, Надь Бані, Марамрош-Сигеті, Турці, було надання можливості українському духовенству навчатись рідною мовою. Формування особистісних (духовно-моральних) якостей духовенства поєднувалось із освітою на національному підґрунті, що сприяло утвердженню українських традицій та формуванню національної свідомості закарпатців.

Якісну богословську освіту вищого рівня через відсутність навчальних закладів у Закарпатті реалізовували молоді українці на студіях у Європі. У підготовці закарпатського духовенства основним центром залишався «папський» Віденський університет, заснований герцогом Рудольфом IV у 1365 р. на зразок Сорбонського богословського коледжу, який вирізнявся високим рівнем викладання і наукових досліджень в університеті [8]. Українські студенти-богослови здобували освіту в австрійському університеті міста Інсбрука, який заснував імператор Леопольд I у 1669 на базі єзуїтської гімназії.

Популярними серед закарпатського духовенства були студії в єзуїтській семінарії св. Адальберта в Тирнаві, що знаходиться на території Словаччини. Проте після реорганізації ордена Єзуїтів (1773 р.) Тирнавську семінарію перенесено до Будапешта. Окрім вищенаведених навчальних закладів Рима, Відня, Будапешта, Інсбрука, Праги, Остроґома, Лілля, Львова, Тирнави тощо, українське духовенство Закарпаття здобувало освіту в інших європейських вишах, однак кількість студентів була незначною.

Значно розширилася географія навчання закарпатського духовенства в роки «освіченого абсолютизму» Австрійської імператриці Марії-Терезії, яка намагалась модернізувати державне правління і мінімізувати національні протести в країні. Щоб зняти напруженість ворожнечі між українським греко-католицьким духовенством та угорськими католиками латинського обряду, імператриця створила у Відні на базі колишньої єзуїтської колегії семінарію. Заклад працював для потреб усіх українських з'єднаних єпархій Австро-Угорщини у 1775 р. під офіційною назвою *Regium Generale Seminarium Graeco-Catholicum Viennae ad Sanctam Barbaram*, або «Барбареум». При ньому діяла церква Св. Варвари та єзуїтський конвікт (гуртожиток).

Семінарія надавала освіту 46 семінаристам, з яких 2 місця відводили для монахів ЧСВВ та 9 для духовенства Мукачівської єпархії (яка включала Підкарпатську Русь та Пряшівщину), 6 – для Перемишльської єпархії та 6 – Крижевацької єпархії. Разом з тим у домашній семінарії імператриця Марія-Терезія надавала можливість богословських студій ще 40 греко-католицьких священникам [3, с. 94–95]. Організація навчання здійснювалась за зразком Римської грецької колегії, що відобразалося в уставі «Барбареуму». Теоретичні курси духовенство студювало на богословському факультеті Віденського університету. Університетські студії доповнювало семінарійне навчання, яке передбачало вивчення східного церковного обряду, церковний спів, церковнослов'янську мову здійснювали у приміщенні «Барбареуму». У церкві св. Варвари проходили служби, виголошення проповідей, катехизація та інші обряди.

Проти діяльності богословських шкіл на території Закарпаття не припиняли боротьбу Єгерські (Угорщина) латинські єпископи. Об'єднавши зусилля із місцевими угорським фео-

далами та чиновниками, вони надсилали звернення до Відня та Риму про незаконність відкриття єпископом М. Ольшавським навчальних закладів. Протягом десятиліть українському духовенству доводилось відстоювати право на реалізацію освітніх потреб на місці рідною мовою. Результатом боротьби став імператорський указ 1776 р., який офіційно започатковував діяльність навчального закладу в Ужгородському замку на базі колишнього єзуїтського коледжу і надавав йому статус Королівської греко-католицької семінарії в Ужгороді, у структурі продовжила свою роботу Мукачівська богословська школа [1].

Навчання у Ужгородській королівсько-єпископській греко-католицькій семінарії тривало 4 роки і організовувалось на зразок католицьких семінарій з обов'язковою середньою освітою семінаристів, знанням латини та німецької мов та філософії. Організація навчального процесу регулювалась уставом, розробленим на підставі «Ratio Studiorum». «Ratio Educationis» («Система навчання», 1777 р.) підготовка духовенства відокремлювалась від педагогічної освіти. Навчання богословів здійснювалось за типовими навчальними планами, затвердженими імператрицею Марією-Терезією в 1779 р. та змінами в 1792–1793 рр. Відповідно до цих планів навчання богословів практичного напрямку і науковців відрізнялось тільки ступенем і здійснювалось за уніфікованими програмами. Дотримання організаційних вимог та правової бази контролювалось окружною Наглядною радою Угорської Русі. Абітурієнтів приймали після закінчення гімназії і за рекомендацією пароха.

Навчальний заклад надавав різні рівні богословської освіти, кожен з яких підпорядкований основній меті – підготувати високоосвічену молодь, готову до виконання душпастирських обов'язків та суспільної діяльності. Підготовчий етап навчання забезпечувало 4 річне початкове навчання. Для навчання практикуючого духовенства організовано «дім для пресвітерів» («Ботиз ргезьюлегаліз»), в якому додатково вивчали літургію і обряди на «руській» мові. Діяв екстернат для духівників, які жили в місті і відвідували додаткове навчання. При семінарії діяв інтернат для сиріт та дітей священників [3, с. 64].

В Ужгородській семінарії навчали духовенство для Мукачівської, Великоварадинської та Пряшівської єпархій. Зауважимо, що в семінарії навчались не тільки місцеві юнаки а й вихідці зі Східної Словаччини, прикарпатських районів Галичини, Північної Угорщини, Північної Трансильванії та ін. Отже, можна стверджувати, що Ужгородська королівська греко-католицька семінарія достойно продовжила традиції «Барбареуму» і стала осередком виховання національно свідомих духовних пастирів, культурних та громадських діячів.

Національно-визвольна боротьба проти правління Габсбургів переросла у буржуазно-демократичну революцію 1848 р., яка привела до утворення Австро-угорської монархії, але регіональних конфліктів не вирішила. Зміна державного устрою спричинила посилення тиску на закарпатських українців з боку державницької ідеології та угорського шовінізму. Угорська Намісницька рада, погрожуючи зменшенням державного фінансування семінарії, домоглася проведення навчально-виховного процесу на латинській мові. Починаючи з 1810 р. було впроваджено латинські підручники і латинь стала мовою навчання. За даними А. Пекаря, ще деякий час професори викладали народною мовою курси пасторального богослов'я, перепогії й навчання обрядів [5, с. 141].

Опираючись на власний досвід освіти в провідних європейських закладах, професори семінарії намагались інтегрувати освіту і наукові дослідження. Базою для наукових робіт семінаристів та професорів стала єпископська бібліотека, створена єпископом А. Бачинським з фондом понад 9000 примірників книг. На кінець XIX ст. в Австро-Угорській імперії змінюється вектор духовної освіти з парафіяльно-буденної на духовно-богословську, а це, у свою чергу, підносить рівень наукових пошуків семінаристів.

У науковій підготовці українському духовенству Закарпаття продовжували надавати допомогу європейські заклади підвищеного типу. Семінаристи продовжували освіту й здобували докторські ступені в Центральній греко-католицькій духовній семінарії та інституті «Августінеум» у Відні, Урбаніанській папській колегії в Римі та ін. У Відні засновано нову центральну семінарію під назвою Stadtkonvikt (1803 р.) під опікою отців ордена Піаристів, у якій з 1811–1848 рр. навчалось 34 семінаристів з Мукачівської та 15 – а після виокремлення і Пряшівської єпархій. В 1852 р. імператором Францем Йосипом I. у будинку Stadtkonvikt відкрито для підготовки греко-католицького духовенства Австро-Угорщини семінарію під назвою «Греко-католицька генеральна семінарія». Створений при монастирі Св. Августина

у Відні імператором Франциском I Інститут вищих богословських студій або Avgustinianum (1816 р.) прирівнювався до наукових установ та закладів післядипломної освіти і здійснював підготовку викладацьких кадрів. У ньому проходили докторські студії 30 священників після закінчення з відзнакою єпархіальних семінарій, серед них для закарпатців виділялось 14 стипендійних місць. Навчання тривало 3 роки, протягом яких докторанти складали іспити (examen rigorosum) та проводили дисертаційні дослідження [5, с. 149].

Висновки. Вищенаведене дає підстави для ряду висновків. У період з кінця XVIII століття по початок XIX століття у Закарпатті створилися сприятливі культурно-історичні умови для розвитку освіти духовенства. Характерними ознаками цього періоду були: низький культурно-освітній рівень місцевого населення, залежність доступу до освіти від соціального та майнового стану, відсутність досвіду в організації та управлінні богословськими закладами, незадовільний стан матеріальної бази та навчально-методичного забезпечення, нестача викладацьких кадрів. Серед регіональних особливостей у підготовці духовенства виділено: нормативно-правове визначення закарпатських єпархій, створення єпархіальних богословських закладів для освіти різного ступеня, співпраця та надання можливості талановитій молоді продовжити освіту у європейських навчальних закладах та забезпечення повного циклу освітньої богословської підготовки, включаючи наукові студії європейського рівня та отримання вчених ступенів.

Список використаних джерел

1. Гаджега Ю. Історія Ужгородської Богословської семінарії в її головних чертах [Текст] / Юрій Гаджега. – Ужгород, 1928. – 64 с.
2. Лелекач Н. Мункачевская богословская школа (1744-1776) / Николай Лелекач // Литературна недѣля. – 1943. – Чис. III. – С. 246–250.
3. Лучкай М.М. Історія карпатських русинів: У шести томах / М.М. Лучкай / Дешифрування рукопису Ю.М. Сака; переклад українською мовою Ю.М. Сака, М.В. Ороса, Й.О. Баглая; покажчик історичних осіб та назв Д.Д. Данилюка; географічний покажчик І.М. Сенька. – Т. VI. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2011. – 472 с.
4. Пап С. Історія Закарпаття / Степан Пап / Редактори: Ігор Пелехатий, Марія Вуянко, Володимир Криворучко та Ірина Шумада. – Т. III. 1716–1939. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2003. – 648 с.
5. Пекар А. Нариси історії церкви Закарпаття. Т. II. / Атанасій Пекар. – Видання друге. – Рим-Львів : Видавництво Отців Василіан «Місіонер», 1997. – 232 с.
6. Петровъ А. «Старая вѣра» и унія въ ХVII-ХVIII вв. Пояснительная записка [Текст] / Алексей Петровъ // Матеріали для історії Угорської Русі. – Т. II. – Санкт-Петербург: Типографія Імператорської Академії Наукъ, 1906. – 88 с.
7. Удварі І. Демографічна ситуація перед народним відродженням Русинів Мадярською Країною [Текст] // Образчики з історії пудкарпатських Русинів. XVIII столітнє : Изглядована з історії культури і языка / Іштван Удварі // Вступ І. Керчі; Спередслово Дюлі Віти; Мапи Жолта Ботлика. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2000. – С. 107–109.
8. Шепетяк О. Українські студенти в Австрії / О. Шепетяк // Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: зб. мат. IV Міжнар. наук.-практ. конференції (у рамках IV Міжнародного конгресу світового українства). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 464–468.

Reference

1. Hadzheha, Yu. (1928). *Istoriia Uzhhorodskoi Bohoslovskoi seminarii v eia holovnykh chertakh* [The history of the Uzhhorod Theological Seminar in its main features]. Uzhhorod, 64 p. (In Russian).
2. Lelekach, N. (1943). *Mukachevskaia bohoslovskaia shkola (1744-1776)* [Mukachevo Theological School (1744-1776)]. *Literaturna nedilia* [Literary discourse], part III, pp. 246-250 (In Russian).
3. Luchkai, M.M. (2011). *Istoriia karpatskykh rusyniv: u 6-tytomakh* [Carpatho-Rusyn History: in 6 volumes]. Deshyfruvannia rukopysu Yu.M. Saka. Pereklad ukrainskoiu movoiu Yu.M. Saka,

M.V. Orosa & I.O. Bahlaia. Pokazhchyk istorychnykh osib ta nazv D.D. Danyliuka. Heohrafichnyi pokazhchyk I.M. Senka. Uzhhorod, Zakarpattia Publ., vol. VI, 472 p. (In Ukrainian).

4. Pap, S. In I. Pelekhatyi, M. Vuianko, V. Kryvoruchko & I. Shumada (Eds.). (2003). *Istoriia Zakarpattia* [History Transcarpathia]. Ivano-Frankivsk, Nova Zoria Publ., vol. III (1716-1939), 648 p. (In Ukrainian).

5. Pekar, A. (1997). *Narysy istorii tserkvy Zakarpattia, tom II, 2-he vydannia* [Sketches of Church History Transcarpathia, vol. 2, 2nd ed.]. Rym-Lviv, Misioner Publ., 232 p. (In Ukrainian).

6. Petrov, A. (1906). "Stara vira" i uniiia v 17-18 vv. Poiasnitelnaia zapiska ["Old Vera" and Unia in the 17-18th centuries. Explanatory note]. *Materialy dlia istorii Uhorskoï Rusi* [The material for the history of Ugriic Russia]. Sankt-Peterburh, Typohrafiia Imperatorskoï Akademii Nauk, vol. II, 88 p. (In Russian).

7. Udvari, I. (2000). *Demohrafichna sytuatsiia pered narodnym vidrodzhenniam Rusyniv Madiarskoï Kraïny* [The demographic situation in front of the people's renaissance Rusynuv Madyarskoe Territory]. *Obrazchyky z istorii pidkarpatskykh Rusyniv. XVIII stolittia : izhliadovannia z istorii kultury i movy* [Narrator of the story Subcarpathian Rusynuv. Eighteenth century : views on the history of culture and language]. Uzhhorod, V. Padiaka Publ., pp. 107-109 (In Ukrainian).

8. Shepetiak, O. (2013). *Ukrainski studenty v Avstrii* [Ukrainian students in Austria]. *Svitove ukrainstvo yak chynnyk utverdzhennia derzhavy Ukraina u mizhnarodnii spilnoti* [The world as a factor in establishing the state of Ukraine in the international community]. Lviv, Lvivska politekhnika, pp. 464-468 (In Ukrainian).

В статье проанализирован процесс развития образования освіти духовенства в Закарпатье в период с конца XVIII ст. до начала XIX ст. Раскрыты организационно-методичные основы функционирования учебных заведений разного типа для подготовки духовенства. Определены региональные особенности подготовки закарпатского духовенства.

Ключові слова: духовенство, образование региональные особенности подготовки, Закарпатье.

The article analyzes the process of formation of the clergy in Transcarpathia from the late eighteenth century to the beginning of the nineteenth century. It reveals the organizational and methodological principles of functioning of different type of educational institutions training clergy. It also determines the Transcarpathian regional features in preparation of clergy.

Key words: clergy, education, regional differences in training, Transcarpathia.

Одержано 14.02.2017.